

**Rapport över arbetet
mot felaktiga
utbetalningar och
bidragsbrott i
Stockholms stad 2022**

start.stockholm

**Rapport över arbetet mot felaktiga utbetalningar och bidragsbrott i
Stockholms stad 2022**
Maj 2023

Dnr: [Klicka här för att ange Dnr](#)
Kontaktperson: Sigita Jogminaite

Innehåll

Inledning	4
Viktiga utgångspunkter och centrala begrepp.....	4
<i>Ekonomiskt bistånd</i>	<i>4</i>
<i>FUT – felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd</i>	<i>5</i>
<i>Bidragsbrott</i>	<i>5</i>
Redovisning av Stockholms stads FUT-arbete under året 2021	6
Misstänkt felaktighet.....	8
Orsaker till misstänkta FUT	9
Förhandsbedömning	13
Inleda utredning.....	13
Inte inleda utredning.....	13
Utredning	14
Återkrav	14
Polisanmälan	16
Efterkontroller	18
Inbesparat belopp.....	19
Uppföljning	20
Avslut.....	20
Slutsatser och analys	21

Inledning

Ekonomiskt bistånd utgör samhällets yttersta skyddsnät och kan beviljas till den individ vars behov av försörjning inte kan tillgodoses på annat sätt. För att behålla legitimiteten och förtroendet för välfärdssystemet är det viktigt att bedömningen av biståndsbehov bygger på korrekta uppgifter och att rätt bistånd betalas ut till rätt person.

Stockholms stad har under många år bedrivit ett aktivt arbete kring felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd, benämns fortsatt som FUT, samt bidragsbrott. Detta arbete handlar både om att förebygga FUT och att utreda FUT.

Stadsdelsförvaltningarna och socialförvaltningens två enheter som betalar ut ekonomiskt bistånd, Enheten för hemlösa och Intro Stockholm, ansvarar för att ha en funktion samt att ha rutiner för att utreda FUT och bidragsbrott. Utredare på socialförvaltningens avdelning för stadsövergripande sociala frågor ansvarar för att ha ett stadsövergripande perspektiv avseende frågor som rör FUT och bidragsbrott, där det arbete som utförs i staden följs upp och där utvecklingsområden identifieras.

I föreliggande rapport redogörs för hur förvaltningarna har arbetat med FUT och bidragsbrott under året 2022. I rapporten återfinns statistik över FUT från 2022 med jämförelser med de senaste åren, analys av orsakerna till FUT och en beskrivning av de viktigaste resultaten för förvaltningarna.

Viktiga utgångspunkter och centrala begrepp

Ekonomiskt bistånd

Av förarbetena till socialtjänstlagen (2001:453), benämns fortsatt som SoL, framgår att socialtjänstens ekonomiska bistånd är välfärdssystemens yttersta skyddsnät och har i första hand till uppgift att träda in tillfälligtvis när en individ har försörjningsproblem som inte kan tillgodoses på annat sätt.

I arbetet med ekonomiskt bistånd är den huvudsakliga uppgiften att hjälpa individer att på sikt kunna klara sin försörjning på egen hand. Parallellt med denna arbetsuppgift ska varje individs rätt till bistånd utredas vid varje ansökan fram till dess att individen är självförsörjande och därmed inte längre behöver ansöka om ekonomiskt bistånd.

Det är socialsekreterare inom stadens förvaltningar som ansvarar för utredning av rätten till ekonomiskt bistånd för individer i Stockholms stad. En förutsättning för handläggningen är att den utförs med noggrannhet och att felaktiga utbetalningar förebyggs så långt det är möjligt. Detta görs bland annat genom tydlig information till varje individ som ansöker om ekonomiskt bistånd och genom att de uppgifter som individen lämnar vid ansökan verifieras, både av individen själv och av den som handlägger ansökan.

Vid den grundliga utredning som görs vid första ansökningstillfället såväl som vid de fortsatta löpande ansökningarna krävs noggrann utredning för att minska risken för att bistånd utgår felaktigt. I Stockholms stad finns upprättade rutiner för vilka kontroller som nämnderna ska genomföra varje månad och vilka kontroller som ska ske återkommande och med regelbundenhet löpande under året. Dessa finns beskrivna i stadens riktlinjer.¹

FUT – felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd

Om det i ett ärende uppkommer misstanke om att en eller flera månaders bistånd har beviljats på felaktiga grunder eller till en felaktig summa ska denna information lämnas för utredning till förvaltningens utredare av felaktiga utbetalningar (FUT-utredare).

En utredning om misstänkt FUT inleds med stöd av 11 kap. 1 § SoL. Utredningen syftar till att klargöra huruvida det har skett en felaktig utbetalning eller inte, samt huruvida det finns grund för beslut om att återkräva det felaktigt utbetalda biståndet enligt 9 kap. 1 § SoL.

Om individen inte frivilligt betalar tillbaka det felaktigt utbetalda biståndet kan förvaltningen utreda individens betalningsförmåga och om betalningsförmåga bedöms finnas kan en ersättningstalan göras till förvaltningsrätten med stöd av 9 kap. 3 § SoL för att på detta sätt och med ett eventuellt stöd av Kronofogdemyndigheten återkräva det felaktigt utbetalda biståndet.

Bidragsbrott

En individ kan dömas för bidragsbrott om man lämnar oriktiga uppgifter eller inte anmäler ändrade förhållanden som man är skyldig att anmäla enligt lag eller förordning, och på så sätt orsakar fara för att en ekonomisk förmån eller ett ekonomiskt stöd felaktigt

¹Handläggning av ekonomiskt bistånd – riktlinjer, Stockholms stad, dnr: 3.1.1–596/2015

betalas ut, felaktigt tillgodoräknas, betalas ut med ett för högt belopp eller tillgodoräknas med ett för högt belopp. Detta anges i 2 § bidragsbrottslagen (2007:612), benämns fortsatt som BBL.

Förvaltningarna har en skyldighet att göra en polisanmälan om det kan misstänkas att ett bidragsbrott har begåtts. En anmälan görs i de fall då det finns en välgrundad anledning att anta att brott har begåtts. Det innebär att förvaltningen gör en uppsåtsbedömning i syfte att sälla bort fall där det står helt klart att inget brott har begåtts.

Någonting som är angeläget att framhålla i detta sammanhang är att alla felaktiga utbetalningar inte avser bidragsbrott. Dessa två begrepp är inte synonyma.

Redovisning av Stockholms stads FUT-arbete under året 2022

Det finns totalt 15 medarbetare som arbetar som FUT-utredare i staden med en arbetstid som varierar mellan 40 procent och 100 procent av heltidstjänst. Samtliga stadsdelsförvaltningar och socialförvaltningens två enheter har för närvarande FUT-utredare.

Vid fem tillfällen under året har FUT-utredarna och ansvarig utredare på socialförvaltningens avdelning för stadsövergripande sociala frågor träffats för nätverksmöte. Vid dessa nätverksmöten är det omvärldsbevakning, ärendedragning, rättsfall och gemensam kompetensutveckling som står på agendan.

Under våren 2022 hade FUT-nätverket erfarenhetsutbyte med FUT-utredare från Eskilstuna där ansvarig utredare på socialförvaltningens avdelning för stadsövergripande sociala frågor presenterade Stockholms stads arbete och organisation, därefter hölls en frågestund.

Ansvarig utredare på socialförvaltningens avdelning för stadsövergripande sociala frågor har i december 2022 deltagit i ett nätverksmöte med FUT-representanter från Uppsala och Malmö där samordnare för bland annat välfärdsbrottslighet och otillåten påverkan från SKR var inbjuden i syfte att uppvakta SKR med samlad information om våra gemensamma utmaningar och tillsammans sammanställa hur våra utmaningar ser ut och hur de påverkar oss. En gemensam nämnare är att det finns utmaningar kopplat till att polisen ofta lägger ner förundersökning gällande

välfärdsbrott. Denna utmaning är gemensam för flera kommuner men också för Försäkringskassan.

Som ett led i detta fortsatta arbete och i samverkan med Polisens nationella bedrägericentrum har en mall för polisanmälningar av bidragsbrott tagits fram som kommuner kan använda. Syftet med mallen är att säkerställa att rätt underlag bifogas anmälan, att den ska underlätta den fortsatta utredningen av det misstänkta brottet samt säkerställa att kommunen informeras om processen. Mallen kommer finnas tillgänglig att använda i hela landet.

FUT-nätverket har under 2022 även fått svara på ett antal frågor om 2021 års bidragsbrottsutredning som socialdepartementet ansvarar för (*Utredningen om stärkta möjligheter att bekämpa bidragsbrott för myndigheter som omfattas av bidragsbrottslagen (S 2021:03)*). FUT-nätverket har tidigare hjälpt departementet med att besvara ett antal frågor som låg till grund för kartläggning och en behovsanalys i delbetänkandet – *Stärkt arbete med att bekämpa bidragsbrott* där man undersökte varför hanteringen av misstänkta bidragsbrott inte är mer effektiv.

Nu, år 2022, inför slutbetänkandet, har arbetet fortsatt vidare med frågor som är av mer brottsförebyggande karaktär. Nätverket har besvarat dessa frågor med förhoppning om att ju bättre underlag departementet får in från stadens FUT-utredare, desto bättre anpassat förslag till kommunernas förutsättningar blir.

Ur en rättssäkerhetssynpunkt är det viktigt med en tydlig prioritering av arbetet och en samsyn kring vad som ska ingå i FUT-uppdraget. Ansvariga förvaltningar har tidigare kommit överens om att följande arbetsmoment ska ingå i FUT-utredarens uppdrag:

- Utredda inkommande misstankar om FUT
- Besluta om återkrav och polisanmälan, samt med regelbundenhet följa upp dessa beslut
- Utredda betalningsförmåga och ersättningstalan i de fall den enskilde inte återbetalar enligt beslutat återkrav
- Introducera nyanställda kollegor till vad FUT är för någonting, samt vägleda kollegor vid upptäckt av FUT
- Återkoppla upptäckter av FUT till ansvarig chef och i vissa fall till kollegor
- Vid behov delta som en kunskapsresurs vid socialsekreterarnas ärendedragning och vid behov bidra med sin kunskap genom att hålla i särskilda utbildningsinsatser (exempelvis om kontrollmetoder)

För att ge en uttryckligare bild av Stockholms stads FUT-arbete presenteras nedan ett urval av statistik från året 2022. Redovisningen utgår från figuren nedan som visar hur processen för ett FUT-ärende ser ut på förvaltningarna.

Figur 1 Processen för ett FUT-ärende

Misstänkt felaktighet

Förvaltningarna får regelbundet kännedom om misstänkta FUT. Misstankar kan komma internt ifrån, där felaktigheter kan uppdagas under handläggningen av ett ärende, eller externt ifrån, där en privatperson eller myndighet kan höra av sig med en misstanke om att en individ tar emot ekonomiskt bistånd på felaktiga grunder. Dessa misstänkta felaktigheter registreras i stadens verksamhetssystem hos respektive förvaltning i form av en så kallad *"inkommande information"*. Informationen skickas sedan till förvaltningens ansvariga FUT-utredare.

Under år 2022 registrerades 833 st. *"inkommande information"* som avsåg misstänkta FUT. Det var åtta stycken färre registrerade misstankar jämfört med föregående år.

Om man ser till det totala antalet hushåll som var aktuella och erhöll ekonomiskt bistånd under året var det totalt 12 098 hushåll, vilket var 1328 hushåll färre än året innan.

Förvaltning	Antal "inkommande information"	Antal hushåll med ekonomiskt bistånd 2022	Andel av hushåll där misstänkt FUT registrerats
Bromma	11	518	2,1 %
Enskede-Årsta- Vantör	69	1529	4,5 %
Farsta	63	886	7,1 %
Hägersten-Ålvsjö	123	1077	11,4 %
Hässelby- Vällingby	40	1253	3,2 %
Kungsholmen- Normalm- Östermalm	40	678	5,9 %
Rinkeby-Kista	141	1698	8,3 %
Skarpnäck	69	582	11,9 %
Skärholmen	46	844	5,5 %
Socialförvaltningen	78	1304	6,0 %
Spånga-Tensta	95	1037	9,1 %
Södermalm	58	692	8,4 %
Totalt	833	12 098	6,9 %

Figur 2 Antal registrerade misstänkta felaktigheter, antal hushåll med ekonomiskt bistånd och andel där misstänkt felaktighet registrerats, fördelat per förvaltning

Det är viktigt att ha med sig att antalet registrerade misstankar inte är det samma som antalet faktiska felaktigheter. Dels kan det finnas misstankar som inte stämmer och dels kan det finnas felaktiga utbetalningar som aldrig upptäcks. Siffrorna ovan kan dock ge en fingervisning av andel hushåll där det kan föreligga felaktigheter avseende utbetalning av ekonomiskt bistånd.

Minskningen av antalet registrerade misstankar kan indikera att antalet FUT har minskat. Det kan även indikera att det förebyggande arbete har gett resultat, dvs. att de sedvanliga kontrollerna är mer noggranna och socialekreterare och handläggare har blivit bättre på att uppmärksamma felaktigheter innan biståndet beviljas, till följd av det aktiva arbetet som stadens förvaltningar bedriver gällande dessa frågor.

Orsaker till misstänkta FUT

En utbetalning av ekonomiskt bistånd kan bli felaktig på grund av en mängd olika orsaker. Det kan handla om att den som ansöker om ekonomiskt bistånd lämnar oriktiga uppgifter vid ansökan eller undanhåller information som kan påverka rätten till bistånd.

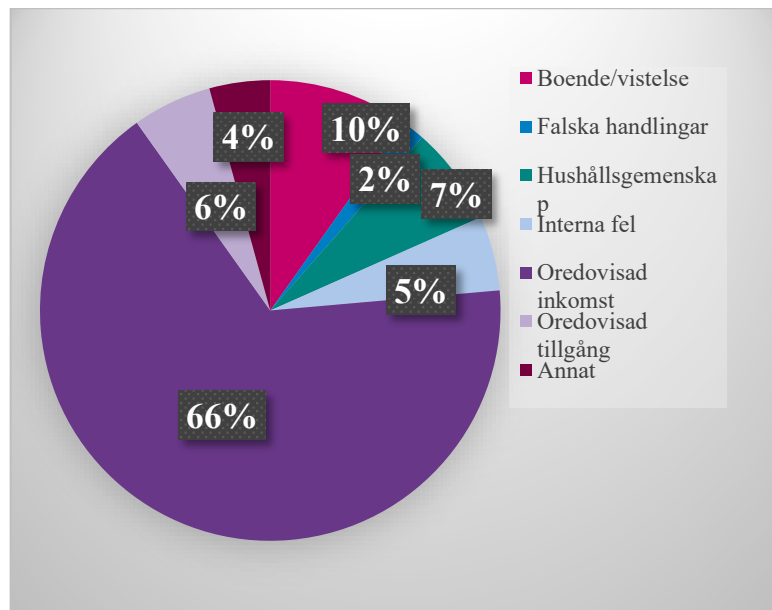
Det kan handla om misstag som begås från socialtjänstens sida under handläggningen, exempelvis om socialsekreteraren inte uppmärksammar viktiga angivelser som den sökande lämnat på sin ansökningsblankett eller att man missar att genomföra en rutinkontroll.

Det är mest förekommande att den som handlägger ansökan upptäcker en felaktighet, men uppgifter om felaktigheter kan även komma från andra enheter inom socialtjänsten, från andra myndigheter eller från en privatperson.

Under 2022 inkom endast nio underrättelser enligt lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystem, varav mer än hälften av dessa kom från en myndighet utanför Stockholms stad egen organisation. Detta är ändå en positiv utvecklingsriktning jämfört med åren innan som visar på att myndigheterna har blivit bättre på att rapportera misstänkta felaktigheter i välfärdssystemen efter att ändringar i lagen om underrättelseskyldighet infördes. Dels är det fler underrättelser som kommer in (år 2019 inkom inga underrättelser, år 2020 – 4 st., 2021 – 10 st.), dels kommer underrättelserna från andra myndigheter utanför Stockholms stads egna verksamheter. Om fler myndigheter underrättade socialtjänsten skulle förmodligen fler FUT kunna upptäckas.

När en misstänkt felaktighet registreras behöver alltid en orsak anges. Fördelningen mellan de olika orsakerna under det senaste året presenteras i figur 3 nedan.

Värt att notera i detta sammanhang är att den orsak som uppges inledningsvis inte går att ändra under utredningens gång. Det som är anmält som felaktigheter kopplade till oredovisade inkomster kan senare visa sig handla om någonting helt annat eller att det upptäcks även andra orsaker till felaktig utbetalning.

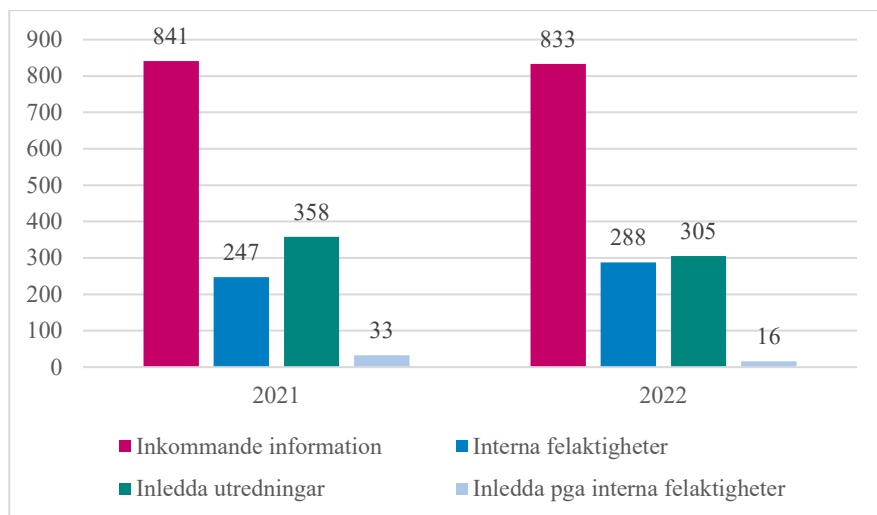

Figur 3 Orsaker till misstänkt felaktig utbetalning av ekonomiskt bistånd

Fördelningen av orsakerna till FUT har följt ett liknande mönster under de senaste åren, där den dominerande orsaken till misstänkta felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd är att individen har haft inkomster som hen inte har redovisat i samband med ansökan. I de flesta fall handlar det om inkomst i form av lön som har undanhållits från socialtjänsten. Inkomster från myndigheter kan upptäckas genom SSBTEK, Sammansatt bastjänst för ekonomiskt bistånd, som är en digital tjänst som används vid handläggningen av ansökningar om ekonomiskt bistånd. I tjänsten syns de ersättningar och förmåner som individen får utbetalt från Försäkringskassan, Centrala studiestödsnämnden, Arbetsförmedlingen, A-kassa med flera. Om en individ har inkomst av förvärsarbete syns inte här, trots att Skatteverket är anslutet till tjänsten. Enligt SKR:s utvecklings- och förvaltningsplan för 2023 planeras det utökning av informationsinnehåll i SSBTEK där förhoppningsvis även uppgifter om individens inkomst månadsvis kan visas.

Orsaken *interna felaktigheter* har ökat de senaste åren. I år av de 833 inkomna anmälningar (registrerade misstanken) om felaktigheter är 288 kodade som interna fel. Av de 305 inledda utredningar är 16 ärenden på grund av interna felaktigheter. Många gånger finns svårigheter med att återkräva bistånd när FUT har orsakats av den som handlägger ansökan. Socialtjänsten kan dock i vissa fall med stöd av 9 kap. 1 § 2 st. SoL återkräva ekonomiskt bistånd som betalats ut på felaktiga grunder eller med för högt belopp av misstag om personen skäligen borde ha förstått detta. Det innebär alltså att beslut om återkrav kan fattas även om det är socialtjänsten själv som av misstag har gjort en FUT. Fördelningen

mellan de inkomna och inledda utredningarna där orsaken är interna felaktigheter under 2021 samt de senaste två åren presenteras i figur 4 nedan.

Figur 4 Fördelningen mellan de inkomna och inledda utredningarna där orsaken är interna felaktigheter under 2021 samt 2022

Övriga orsakerna presenteras och exemplifieras i korthet nedan.

- **Oredovisade tillgångar** - Enligt ansökningsblanketten för ekonomiskt bistånd ska samtliga tillgångar och deras värde redovisas. Om det framkommer att individen äger exempelvis en bil kan bistånd ha betalats ut felaktigt.
- **Hushållsgemenskap** - Det kan då till exempel handla om att någon ansöker om bistånd som ensamstående men i själva verket bor tillsammans med en partner som kan bidra till hushållets försörjning.
- **Falska handlingar** - Exempelvis kan det handla om en individ som lämnar in ett bankkontoutdrag som hen har redigerat själv där vissa summor pengar har ändrats eller tagits bort.
- **Boende/vistelse** - Till exempel kan det handla om att individen inte bor där hen på ansökan uppger sig bo och att bistånd till hyra därmed felaktigt har betalats ut.
- **Annat** - Två exempel kan vara att individen har börjat studera utan att meddela socialtjänsten eller att individen har befunnit sig utomlands utan socialtjänstens kännedom.

Förhandsbedömning

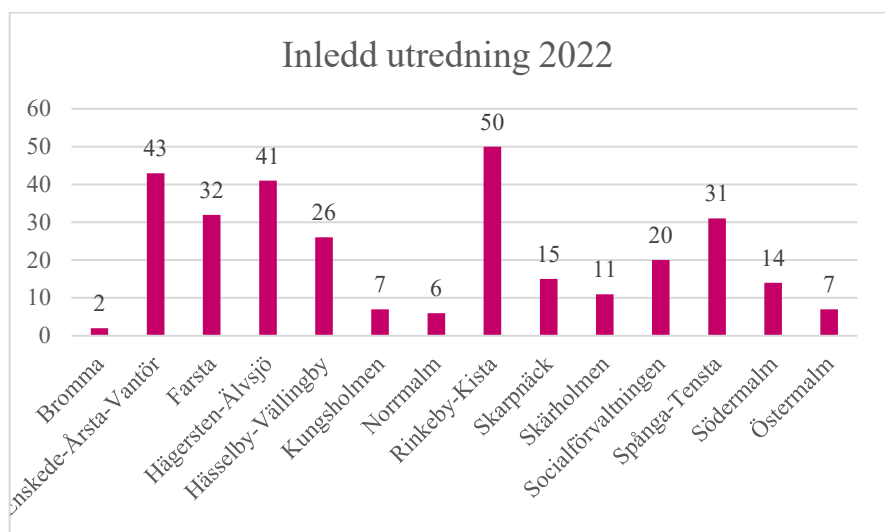
När den registrerade misstanken har skickats till ansvarig FUT-utredare hamnar den i kö för en förhandsbedömning, vid vilken FUT-utredaren bedömer huruvida utredning ska inledas eller inte.

Vid ett mätningstillfälle i slutet av 2022 stod 267 ärenden i kö för bedömning av stadens FUT-utredare, 19 ärenden färre jämfört med 2021.

Inleda utredning

Om FUT-utredaren vid en första förhandsbedömning bedömer att en FUT förefaller ha skett, eller bedömer att det finns behov av att utreda ärendet ytterligare för att säkerställa huruvida en FUT har skett, inleds en utredning. Denna utredning bedrivs separat från utredningen om ekonomiskt bistånd.

Totalt inleddes utredning av 305 nya ärenden år 2022, vilket var något lägre än föregående år när 358 utredningar inleddes. Antal inledda utredningar redovisas i figur 5 nedan.

Figur 5 Antal inledda utredningar 2022, fördelat per förvaltning

Inte inleda utredning

Att en utredning inte inleds kan bero på flertalet omständigheter. Det kan handla om interna felaktigheter vid handläggningen av ekonomiskt bistånd där FUT-utredaren redan under förhandsbedömningen ser att det saknas grund för att återkräva bistånd eller polisanmäla en händelse, eftersom individen själv inte kan anses vara ansvarig för att bistånd utbetalats felaktigt.

Ett annat skäl till att en utredning inte inleds kan vara att det har hunnit gå mer än tre år sedan utbetalningen skedde vilket innebär att ersättningstalan inte kan väckas i domstol.

Under året 2022 var det i totalt 424 ärenden som FUT-utredaren gjorde bedömningen att en utredning inte skulle inledas, där närmare hälften (211 st.) av dessa avsåg just interna felaktigheter – vilket innebär att det funnits brister i handläggning från beslutsfattarens sida. Detta års resultat är i det närmaste identiskt med föregående års resultat där hälften av ärenden som inte skulle inledas berodde på interna felaktigheter (av 424 ej inledda 184 st. år 2021).

Utredning

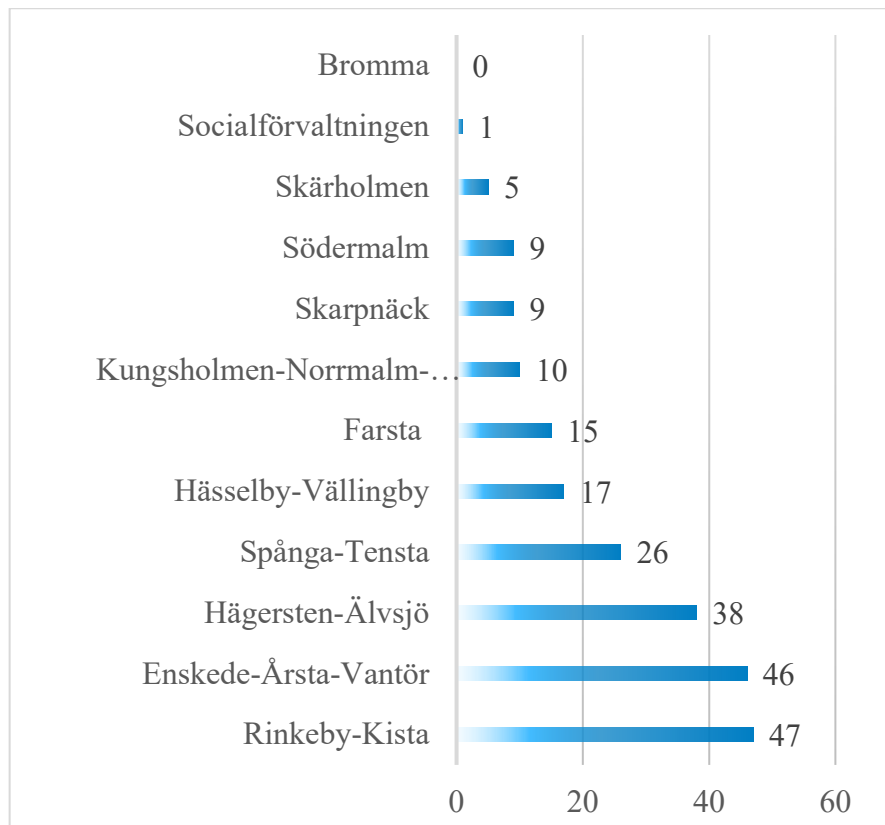
FUT-utredningen hos socialtjänsten syftar till att fastställa om det har skett en felaktig utbetalning eller inte, samt om det finns misstanke om brott. Alla misstänkta bidragsbrott polisanmäls.

En utredning som fastställer att ekonomiskt bistånd har utgått felaktigt kan utmynna i ett återkravsbeslut och/eller en polisanmälan. Vanligt förekommande utredningsåtgärder som socialtjänsten vidtar i samband med en FUT-utredning är granskning av personakt och inkomna handlingar, samtal med individen, kontakt med andra myndigheter och i vissa fall hembesök.

Alla utredningar kommuniceras med berörd individ och hen får möjlighet att inkomma med kompletterande synpunkter och eventuella handlingar innan beslut fattas. I de fall en individ inte medverkar i utredningen får beslut tas utifrån befintligt underlag.

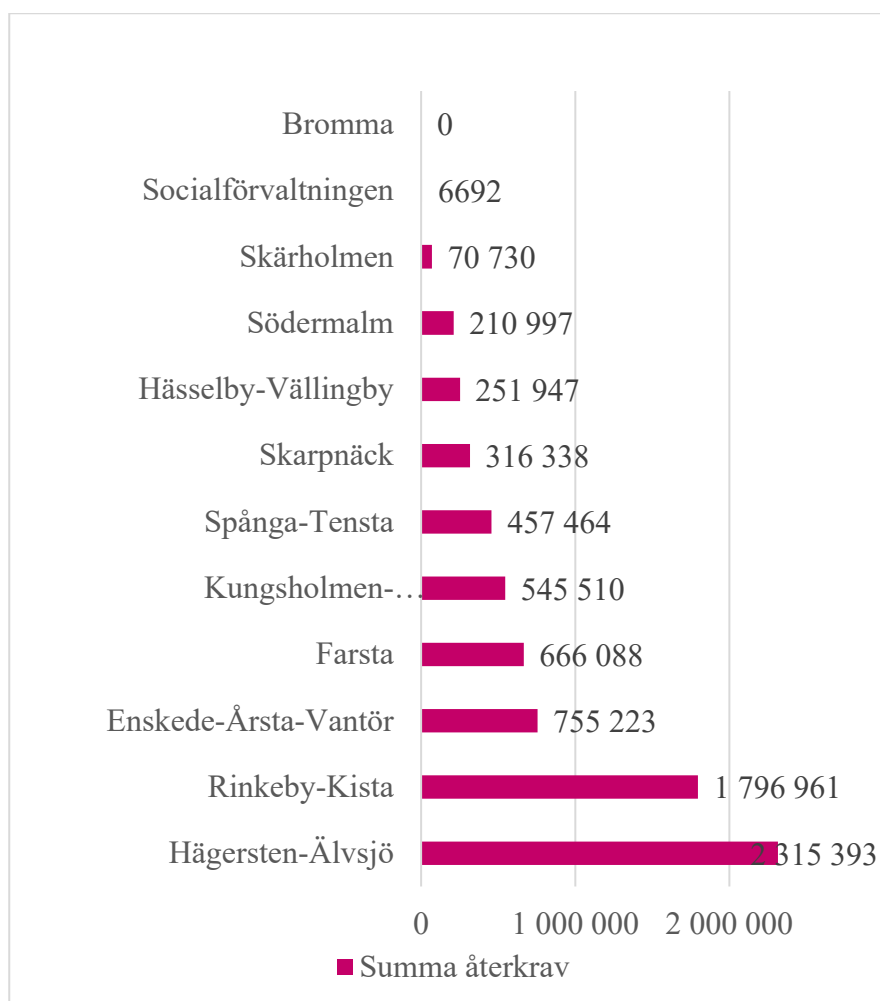
Återkrav

Under 2022 har totalt 223 (246 år 2021) beslut om att återkräva FUT registrerats i Stockholms stad, vilket motsvarade ett belopp om totalt ca 7,4 miljoner kronor (6,7 miljoner kronor år 2021). Antal återkravsbeslut samt summa för återkrävt bistånd finns i tabell 6 och 7. Den totala kostnaden för utbetalt ekonomiskt bistånd i Stockholms stad under samma år uppgick till strax under en miljard kronor och återkravsbeloppet motsvarar därmed drygt 0,8 % av det belopp som betalats ut i ekonomiskt bistånd under året.

Figur 6 Antal återkravsbeslut under 2022, fördelat per förvaltning

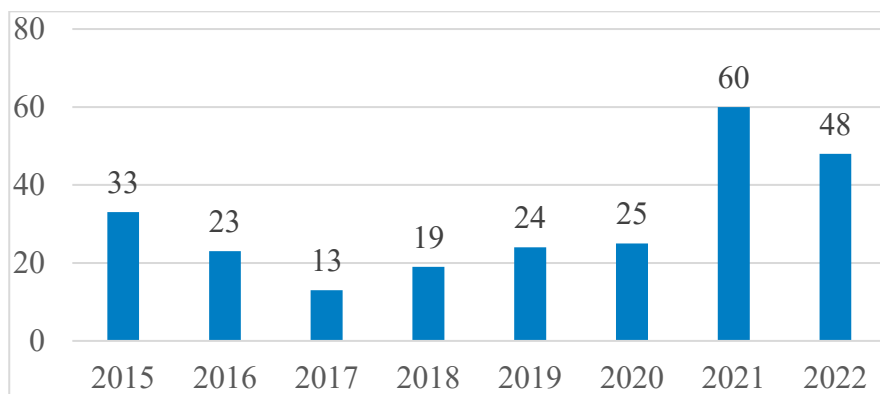
Det var ett tjugotal färre beslut om återkrav jämfört med föregående år dock med en ökning av återkravssumman med ungefär 0,7 miljoner kronor. Stadsdelsförvaltningarna generellt ligger på ungefär samma nivå avseende antal återkravsbeslut. Det som varierar är dock antalet återkravsbeslut varje stadsdel fattar varje år. Vissa stadsdelar har fattat dubbelt så många återkravsbeslut jämfört med 2021 och andra stadsdelar har sänkt sitt antal återkravsbeslut under 2022.

Figur 7 Summa återkrav under 2022, fördelat per förvaltning

Polisanmälan

Enligt 6 § BBL har socialtjänsten en skyldighet att göra en polisanmälan vid misstanke om brott. Vid bedömningen om en anmälan ska göras ska myndigheten göra en preliminär bedömning av om det föreligger uppsåt eller grov oaktsamhet.

Figur 8 Antal polisanmälningar om misstänkta bidragsbrott 2015-2022

För att ge en tydligare bild av i vilka fall en polisanmälan kan bli aktuell följer här ett antal exempel från stadens förvaltningar.

De ärenden som socialtjänsten har polisanmält för bidragsbrott det senaste året handlar om personer som har anställning och erhåller lön, men väljer att begära den utbetald till en väns bankkonto för att inte bli upptäckt. Det kan också vara så att utbetalning sker till ett bankkonto i en annan bank som den sökande inte informerar socialtjänsten om. Man visar till exempel ett årsbesked när denna kontroll görs och där det framgår vilka konton personen har. När granskningen är klar så öppnar man ett nytt konto och på så sätt kan man få in diverse insättningar av varierande storlek utan att socialtjänsten har kännedom om det.

Det handlar om personer som gifter sig eller blir sambo utan att informera socialtjänsten och som fortsätter att ansöka om bistånd som ensamstående trots att man har en partner som bidrar med inkomster till hushållet. Det handlar om individer som ansöker om och beviljas ekonomiskt bistånd för sina barn trots att barnen inte bor hos individen och individen inte bidrar till barnens försörjning.

Det handlar om individer som har en eller flera inneboende som betalar hyra utan att denna inkomst redovisas till socialtjänsten. Det handlar också om individer som har tillgångar värda stora summor pengar som man avsiktligt inte redovisar för socialtjänsten. Att man inte som utredare har upptäckt detta från början kan ofta bero på flera olika orsaker, dels för att man väljer att skriva sina tillgångar på någon annan eller ge bort, men dels för att vissa uppgifter inte kan inhämtas pga. skyddade personuppgifter, osv.

När dessa händelser uppdagas och individerna konfronteras med informationen är det inte ovanligt att man erkänner handlingen och berättar att man till exempel faktiskt har öppnat ett nytt bankkonto i syfte att kunna undanhålla en inkomst från stadsdelsförvaltningen. I dessa fall är det inte svårt för FUT-utredaren att göra bedömningen att uppsåt föreligger.

Trots det är det vanligt förekommande att Polismyndigheten väljer att lägga ner förundersökningen då det inte går att bevisa eller styrka brott. Beslutet motiveras ofta med att man inte ser någon anledning att fullfölja förundersökningen till följd av det utifrån föreliggande utredningsmaterial inte går att bevisa att den misstänkta gjort sig skyldig till brott och att man inte anser att en ytterligare utredning kan förändra bevisläget på ett avgörande sätt.

Det är också vanligt förekommande att de polisanmälningar som förvaltningarna gör om misstänkta bidragsbrott blir liggande hos Polismyndigheten och sedan avskrivs då brottet har hunnit preskriberas under tiden. Det är även vanligt förekommande att beloppen som anmälningarna avser är för låga och att bedömning görs att eventuella utredningsåtgärder inte står i proportion till förundersökningens omfattning.

I de fall där förvaltningarna polisanmäler misstänkta bidragsbrott finns ofta koppling till annan brottslighet. Polismyndigheten lägger ofta ner förundersökningar med hänvisning till förundersökningsbegränsning, vilket innebär att man begränsar en brottsutredning till att enbart omfatta de mest väsentliga delarna, eller att vissa brott inte alls utreds. På så sätt går förvaltningarna miste om återkravsbelopp/skadestånd.

Det är ett mycket omfattande arbete för stadens FUT-utredare att sammanställa och skriva en polisanmälan. År 2021 gjordes 60 stycken polisanmälningar vilket är dubbelt så många som de föregående åren och anledningen till denna ökning kan ha bland annat berott på att man hade tillsatt förstärkta resurser inom FUT-arbetet. Dock har det resurskrävande arbete som en polisanmälan innebär för förvaltningarna hittills inte renderat någon större utdelning då det saknas återkoppling från Polismyndigheten avseende majoriteten av de 60 polisanmälningar som gjorts under 2021. I år har 48 stycken polisanmälningar gjorts.

Efterkontroller

Med anledning av att den vanligaste orsaken till att en FUT-utredning inleds är att en person inte har redovisat alla sina inkomster genomförs varje år en särskild kontroll kallad efterkontroll, där man undersöker den taxerade inkomsten hos de individer som har avslutats från ekonomiskt bistånd.

Granskningen innebär att individernas taxerade inkomst jämförs med den inkomst som de har redovisat i samband med att de ansökt om ekonomiskt bistånd. Urvalet avser personer som har varit aktuella och erhållit ekonomiskt bistånd under hela taxeringsåret i fråga och som sedan har avslutats i början av året därpå, och som därmed inte har genomgått den sedvanliga deklarationskontrollen som görs i alla aktuella ärenden som söker ekonomiskt bistånd under våren när Skatteverkets deklaration skickas ut.

Under år 2021 genomfördes efterkontroller avseende inkomståret 2020 och totalt omfattades 868 personer av dessa kontroller varav 466 hade en taxerad inkomst. Av dessa 466 var det 56 ärenden som gick vidare till en FUT-utredning. I skrivande stund har 21 st. återkravsbeslut fattats och åtta ärenden har polisanmälts efter denna kontroll. Flera av dessa återkrav är redan fullbetalda medan andra har en pågående återbetalning.

Motsvarande kontroll under år 2022 (som avser inkomstår 2021) omfattades av 1171 personer varav 677 hade en taxerad inkomst. Av dessa har 51 ärenden lämnats vidare för förhandsbedömning och eventuell utredning hos FUT-utredare. Dessa ärenden kommer att följas upp i nästa års rapport.

Inbesparat belopp

När en FUT-utredning inleds kan det framkomma information av vilken det framgår att personen i fråga inte är i behov av ekonomiskt bistånd. I många utredningar har man upptäckt att personer i vissa fall slutar att ansöka om ekonomiskt bistånd i samband med en FUT-utredning. En FUT-utredning kan även medföra att en inkomst upptäcks och att individen har fortsatt rätt till ekonomiskt bistånd men till ett betydligt lägre belopp.

Det här innebär att förvaltningarna genom att bedriva ett aktivt FUT-arbete på sätt och vis sparar in pengar som de annars hade riskerat att betala ut felaktigt. För att få en uppskattning av hur stort belopp detta avser gör nämnderna beräkningar av så kallat inbesparat belopp utifrån en gemensam modell. Dessa beräkningar har genomförts årligen de senaste tio åren.

År 2022 var det inbesparade beloppet 4 miljoner kronor, motsvarande summa för 2021 var 4,2 miljoner kronor och 2020 var det cirka 2 miljoner kronor. Anledningen till att dessa summor skiljer sig åt jämfört med 2020, handlar framförallt om det utvecklingsarbete som skett under åren, där FUT-utredarna tillsammans med socialförvaltningens utredare har arbetat med hur denna beräkning ska kunna bli än mer tillförlitlig.

Resultatet av detta arbete är att en tydligare instruktion för beräkningen har tagits fram och även en gemensam mall som löpande ska fyllas i för att föra statistik över dessa ärenden. Siffrorna för 2022 är troligtvis mer tillförlitliga än vad de har varit tidigare år och de förvaltningarna som tidigare inte har kunnat göra beräkningen kommer framöver att kunna göra det.

Uppföljning

Socialtjänsten ska verka för att individer frivilligt och snarast betalar tillbaka det bistånd som betalats ut felaktigt. Under året återbetalades lite över 1,8 miljoner kronor, vilket var en ökning med ungefär 156 000 kronor jämfört med föregående år.

I skrivande stund finns 481 st. registrerade återkravsbeslut som regelbundet följs upp av berörd förvaltning. Av dessa har 199 st. hushåll en pågående återbetalning. 195 st. hushåll med återkravsbeslut är i fortsatt behov av ekonomiskt bistånd för att klara sin försörjning.

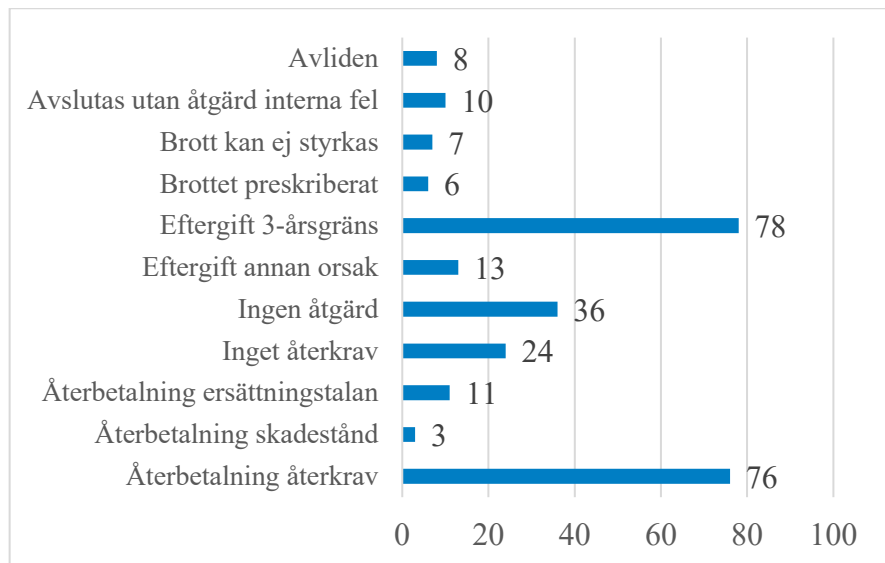
När en person inte återbetalar har förvaltningen möjlighet att göra en ansökan om ersättningstalan till förvaltningsrätten. Innan ett ärende kan lämnas till förvaltningsrätten behöver förvaltningen utreda om individen har förmåga att återbetala skulden.

Under året fattades i staden 33 st. beslut om att väcka ersättningstalan hos förvaltningsrätten och i 17 st. ärenden pågår just nu utredning om ersättningstalan. År 2021 var motsvarande siffror 33 st. samt 13 st. Att många är i behov av fortsatt ekonomiskt bistånd är en förklaring till att så få beslut om ersättningstalan har kunnat fattas under året.

Avslut

Under året avslutades sammanlagt 272 st. FUT-utredningar. Den vanligaste orsaken till avslut var att tre år har passerat från det att biståndet betalades ut och då saknas möjligheten att driva återkravet till förvaltningsrätten i en ersättningstalan (78 st.). Näst vanligaste orsaken var att skulden till förvaltningen är återbetald (76 st.).

Samtliga avslutsorsaker redovisas i diagrammet nedan.

Figur 9 Antal avslutade FUT-ärenden per avslutsorsak 2022

Slutsatser och analys

Statistiken som presenteras i rapporten åskådliggör de positiva effekter som ett aktivt FUT-arbete medför i Stockholms stad, främst i form av att felaktigt bistånd hindras från att fortsatt utbetalas och att personer i stor utsträckning återbetalar det bistånd som de beviljats på felaktiga grunder. Förutsättningarna och förmågan att upptäcka FUT ökar vilket möjliggör att förvaltningarna får tillbaka mer av det bistånd som har betalats ut på felaktiga grunder. Ju snabbare man upptäcker felaktigheter desto större chans till att återkravet betalas tillbaka eller i annat fall mer tid att hinna med processen av ersättningstalan.

En stor del av arbetet handlar också om att förebygga FUT. Det ser vi inte minst vad gäller andelen felaktiga utbetalningar som uppstår till följd av interna felaktigheter i handläggningen. Ofta leder erfarenheter från FUT-arbetet till förändrade och förbättrade rutiner som förebygger att nya felaktigheter uppkommer. FUT-utredaren finns ofta som en tillgänglig resurs för de medarbetare som handlägger ekonomiskt bistånd och kan bidra med sina kunskaper kring vad som är viktigt att vara uppmärksam på i arbetet med att handlägga rätten till bistånd. Fokus under 2022 har varit att utveckla samt hitta nya sätt och kontrollmetoder då utveckling av dagens teknik samt diverse digitala tjänster har bidragit till att det blir svårare att upptäcka/kontrollera och inhämta uppgifter om personers inkomster och tillgångar (t ex kryptovaluta, banktjänster som opereras inom applikationer, osv.). En diskussion förs löpande kring hur och vad vi kontrollerar och hur vi kan bredda bilden av hur och vad vi kan kontrollera i framtiden.

FUT-nätverket har till våren 2023 planerat in en heldags workshop där ett fokusområde under dagen kommer att vara utveckling av förebyggande metoder och arbetssätt när det gäller att upptäcka felaktigheter innan biståndet betalas ut.

Bristen på inhämtning av uppgifter leder till en stor del av felaktiga utbetalningar. Det är mycket information som socialtjänsten aldrig får eller kan ta del av från personer som söker ekonomiskt bistånd och en utredning i dagsläget endast kan inledas i de ärenden där det finns anledning att misstänka att något fel har skett.

Eftersom den största anledningen till att felaktiga utbetalningar sker är oredovisade inkomster förefaller efterkontroller med Skatteverket vara en viktig rutin att behålla. Det kan också finnas anledning att närmare undersöka om det finns möjlighet för socialtjänsten att i ett tidigare skede få uppgifter om inkomst från Skatteverket för att undvika att felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd sker. Det skulle kunna ske genom tjänsten SSBTEK och ansvarig utredare på socialförvaltningen deltar aktivt i det arbete som SKR leder gällande utveckling av tjänsten.

Ett annat identifierat utvecklingsområde är samverkan med polismyndigheten. Den återkoppling som FUT-utredare idag får i samband med polisanmälan brukar handla om att man får veta att ett ärende har lagts ner på grund av förundersökningsbegränsningar eller för att en person har blivit åtalad/dömd för grövre brott. Detta medför att man kan begå bidragsbrott avseende ekonomiskt bistånd vid flertalet tillfällen och till och från med relativt höga belopp utan att detta leder till någon påföljd då polisen inte utreder brottet.

Det finns en stor uppgivenhet kring det faktum att det saknas polisiära resurser för att möjliggöra att de anmälningar som man gör utreds ordentligt och att de individer som begår bidragsbrott lagförs. Även om summorna av misstänka bidragsbrott inom socialtjänstens verksamhet många gånger är avsevärt lägre än andra myndigheters är det ändå angeläget att kunna utreda och lagföra de individer som utnyttjar det yttersta skydds nätet som är till för att skydda de mest utsatta i samhället.

Det bedöms vara rimligt att ett brott mot välfärdssystemen borde var prioriterat som något som ger en påföljd eller i alla fall leder till en dom som syns i en persons register även om återbetalningsförmåga saknas. I dagsläget kan en utredning avseende bidragsbrott gällande summor som är så höga som mellan

2-400 000 kr läggs ner då den misstänkte är dömd och/eller åtalad för ett våldsbrott vilket ligger högre i straffskalan. Detta innebär att personen i fråga varken får någon dom eller någon egentlig påföljd för det bidragsbrott som begåtts, trots att det finns underlag som styrker brottslig handling.

Inom staden finns en önskan om att kunna ha en bättre dialog med Polismyndigheten gällande de ärenden som polisanmäls och att man på så vis får möjlighet att berätta mer om arbetet med ekonomiskt bistånd, för att man från Polismyndighetens sida i sin tur bättre ska kunna förstå var själva brottet ligger.

Genom ändringar i lagstiftning att öka möjligheterna till informationsutbyte mellan myndigheter och olika andra instanser i samhället skulle även bättre och mer övergripande information kunna begäras ut och även lämnas ut vilket skulle kunna fungera brottsförebyggande.

En annan uppmärksam del i problematiken är också att anmälningsskyldigheten enligt lagen om underrättelseskyldighet inte efterföljs i den mån som skulle vara eftersträvansvärt. Om alla myndigheter skickade underrättelser till varandra i de fall då misstanke om felaktigheter finns så hade andra myndigheter i större grad kunnat förebygga felaktigheter. Utbildningstillfällen kring underrättelseskyldigheten anordnas av socialförvaltningen och erbjuds stadens medarbetare årligen.

Dock är FUT-utredarnas erfarenhet och uppfattning att ju mer man arbetar med felaktiga utbetalningar och uppmärksammar sådana samt arbetet med dem desto färre sådana blir det. Troligtvis då arbete med detta både ökar medvetenheten hos dem som arbetar med handläggning av ansökningar och vilka kontroller som ska göras och hur och att det även sprids bland de personer som ansöker, både då de får tydligare information och då de pratar med varandra om hur man ska göra för att göra rätt.

Staden har kunnat fastställa att genom det förebyggande arbete som sker idag och genom beräkning av inbesparade belopp som görs årligen görs stora inbesparingar. Avslutningsvis kan det konstateras att arbetet med att förebygga och utreda felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd är en viktig del i att säkerställa att Stockholms stads skattemedel används effektivt och att socialtjänstens resurser når de individer som resurserna faktiskt är avsedda för.